

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі : [монографія] / В. М. Тертишник. – Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС України, Арт-Прес, 2002. – 432 с.
2. Теорія доказів : підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / К. В. Антонов, О. В. Сачко, В. М. Тертишник, В. Г. Уваров / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. М. Тертишника. – К. : Алерта, 2015.
3. Витрук Н. В. Социально-правовой механизм реализации конституционных прав и свобод граждан / Н. В. Витрук // Конституционный статус личности в СССР. – М., 1980. – 204 с.
4. Ростовщиков И. В. Обеспечение прав и свобод личности в СССР: Вопросы теории / Ростовщиков И. В. – Саратов, 1988. – 256 с.
5. Толмачев К. Д. Органы внутренних дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан / К. Д. Толмачев, А. Г. Хабибулин. – Уфа, 1991. – 216 с.
6. Силенко А. А. Механизмы гарантий и защиты прав и свобод человека и гражданина: Украина в контексте мирового опыта / А. А. Силенко // Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць / голов. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. – Одеса : Фенікс, 2008. – Вип. 34. – С. 81–95.
7. Хабло О. Ю. Кримінально-процесуальні гарантії провадження негласних слідчих дій / О. Ю. Хабло // Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України: матеріали круглого столу (м. Київ, 7 жовтня 2011 р.). – К., 2011. – С. 94–95.

УДК 343.131

О. А. Кравченко, здобувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ОСНОВНИХ СПОСОБІВ ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Досліджено особливості приховування злочинів, наведено їхню класифікацію. Використано загальнонаукові методи дослідження: системний аналіз, узагальнення.

Ключові слова: *приховування злочину; переміщення; утаювання інформації; симуляція.*

The article explores the concealing crimes, a classification. General scientific methods of research are used in this abstract, such as: system analysis, generalization.

Key words: *concealment of the crime; movement; concealment of information; simulation.*

Постановка проблеми. Сучасний період формування правової держави в Україні характеризується загостренням загальної криміногенної ситуації, що пов'язано з корінними змінами в економіці, політиці та соціальній сфері нашого суспільства. Злочинність продовжує розширювати свій вплив практично на всі сфери життя суспільства, стає більш агресивною, професійною, організованою і гнучко пристосованою до нових умов. Відповідно, вдосконалюються і способи приховування злочинів, які характеризуються витонченими спробами злочинців уникнути покарання і відповідальності за вчинене. Незалежно від характеру і рівня

© О. А. Кравченко, 2015

злочинності інструменти боротьби з нею мають постійно розвиватися. Виконання цих завдань значно залежить від широкого використання в діяльності правоохоронних органів досягнень науки і техніки, нового сучасного підходу до вивчення основних способів приховування злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних з діяльністю у приховуванні злочинів, зробили такі вчені-криміналісти України та інших держав, як В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, В. Г. Гончаренко, І. Ш. Жорданія, Г. Г. Зуйков, А. В. Іщенко, В. П. Колмаков, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмичов, В. П. Лавров, І. М. Лузгін, В. Г. Лукашевич, Г. М. Мудьюгін, В. А. Овечкін та ін.

Мета статті – з огляду на загальні положення теорії науки криміналістики і теоретичних основ методики досудового розслідування окремих видів злочинів вивчити основні способи приховування злочинів.

Виклад основного матеріалу. Приховування злочину – це діяльність (елемент злочинної діяльності), що становить собою динамічну систему об'єктивних і суб'єктивних факторів дійсності, що сформувалися до, в момент або після вчинення злочину, реалізація якої спрямована на сліди злочину (матеріальні та ідеальні) і злочинця та їх носіїв, з метою перешкоджання розслідуванню. Приховування злочину є відображенням вигаданої події і щодо приховуваної події має характер неправдивого відображення. Ознаки ж приховування злочину іноді йменують негативними обставинами, маючи на увазі їх невідповідність справжньому відображенню злочину. Як зазначив В. А. Овечкін: "...в інсценованій злочинцем обстановці місця певної події залишаються обставини, що суперечать припущенню слідчого про хід події, – негативні обставини, виявлення яких може свідчити про наявність інсценування" [1, 38]. Водночас Б. Б. Рибніков дав таке визначення: "Приховування злочину – це діяльність особи, спрямована на утаювання відомих їй фактів і обставин вчиненого злочину" [2, 412]. На думку Г. М. Мудьюгіна, приховування злочину – це комплекс дій злочинця з метою ухилення від відповідальності за вчинене. Ці дії можуть бути спрямовані на приховування: самої події злочину, її злочинного характеру, участі у ньому злочинця [3, 65]. Так, В. А. Овечкін під комплексом дій з приховування злочину, тобто під способом приховування злочину, розумів "сукупність дій і бездіяльність усіх осіб, що приховують злочин чи сприяють цьому в момент його вчинення і після його закінчення" [1, 14].

Спосіб приховування злочину – це причинно пов'язана зі здійсненням підготовки та виконання діяння система навмисних дій злочинця (та інших осіб), спрямованих на перешкоджання розкриття, розслідування та запобігання злочинам. Учені-криміналісти у своїх наукових працях зробили класифікацію та розподіл на групи способів приховування злочинів.

1. За ступенем загальності використання способи приховування можна розділити на загальні для злочинів усіх видів і специфічні для різних видів злочинів.

2. За ступенем складності структури способи приховування бувають одноелементні, багатоеlementні, комплексні, складні, тобто ті, що складаються із сукупності двох і більше прийомів приховування.

3. За ступенем поширеності (частоти зустрічальності): найпоширеніші, поширені та менш поширені.

4. Стосовно способу вчинення злочину: а) ті, що є елементом способу вчинення; б) ті, що не входять у спосіб вчинення (самостійні); в) змішані.

5. За часом застосування: а) ті, що застосовуються до вчинення злочину; б) під час вчинення злочину; в) після безпосереднього вчинення; г) змішані.

6. За ступенем очевидності самого факту приховування: явні, приховані, змішані.

7. За тривалістю приховування: а) розраховані на постійне приховування від розслідування важливих для справи обставин, відомостей; б) тимчасові – розраховані на отримання злочинцем деякого вирашу в часі.

8. За суб'єктом дій способи приховування бувають ті, що застосовуються злочинцем; ті, що застосовуються потерпілим; ті, що застосовуються свідками та іншими особами; змішані.

9. За формою поведінки суб'єкта: активні, пасивні та змішані.

10. За ступенем стійкості.

11. За предметом приховування: а) спрямовані на приховування самої події злочину; б) спрямовані на приховування факту вчинення злочину певною особою; в) спрямовані на приховування окремих обставин – слідів злочину; г) спрямовані на приховування місця перебування, обвинуваченого, потерпілого, свідка; д) змішані способи – спрямовані на досягнення декількох із вищезазначених цілей.

12. За характером прихованих слідів – відображень злочину.

13. За інформаційним аспектом: ті, що перешкоджають отриманню істинної інформації; ті, що забезпечують отримання неправдивої інформації; змішані.

Існують інші погляди на класифікацію способів приховування злочину, підставою для якої є її змістовний аспект. Така класифікація передбачає:

1) переміщення, що становить собою безпосередній відхід злочинця з місця злочину або зміну розташування суб'єкта злочину на даному місці, а також зміну місця розташування об'єкта, що стосується справи;

2) утаювання інформації та (або) її носіїв. Утаювання може здійснюватися в пасивній та активній формах. Пасивна передбачає замовчування, недонесення, відмову від дачі показань, невиконання дій, що вимагають. Активна форма передбачає приховування предмета посягання, речових доказів, ухилення від явки до органів розслідування;

3) знищення інформації та (або) її носіїв. Знищення включає знищення як слідів, так і носіїв доказової інформації;

4) маскування інформації та (або) її носіїв. Маскування має на меті зміни уявлення про спосіб вчинення злочину та об'єктів (суб'єктів), що з ним пов'язані;

5) фальсифікація інформації та (або) її носіїв. Фальсифікація, на відміну від маскуванню, – це створення неправдивої інформації або її носіїв. Вона може мати місце при неправдивому алібі, свідомо неправдивих свідченнях, неправдивому доносі тощо;

6) неправдиве алібі – створення злочинцем неправильного уявлення про своє перебування в момент, який цікавить слідство, в іншому місці;

7) інсценування: Р. Ратинов сформулював визначення інсценування злочину, під яким, на його думку, “слід розуміти не просто знищення злочинцем слідів або перешкоджання їх появи, а створення помилкової обстановки місця події”. Він назвав такі різновиди інсценування: одного злочину для приховання іншого; незлочинної події для приховування скоєного злочину; фальсифікація окремих доказів з метою спрямувати слідство хибним шляхом [4, 75];

8) вчинення іншого злочину. Цей спосіб приховування, як правило, безпосередньо пов'язаний з раніше скоєним злочином, однак у деяких випадках може взагалі не мати зв'язку з раніше вчиненим(и) злочином(ами);

9) опосередковане приховування, яке може бути двох видів. Перший – це так зване “сліпе” приховування, за якого людина використовується “втемну”, “наосліп”, не підозрюючи про те, що переслідує чужі цілі. Другий вид опосередкованого приховування – це залучення і використання з метою приховування злочинів невинних форм поведінки [5, 15];

10) симуляція – надання неправдивої інформації, відомостей, поєднаних з неправдивою поведінкою щодо здоров'я, з метою ухилення від відповідальності. Згадку про інсценування (симуляції) злочинів можна зустріти ще в дореволюційній літературі й у перших радянських криміналістичних працях. Так, І. Н. Якимов спеціально зазначав, що “злочинець дуже часто вдається до різних видів симуляції, змінюючи для цього обстановку злочину”. Пізніше він писав про можливість симуляції як з боку злочинця, так і з боку оточуючих,

вчиненої в інтересах останнього. Симуляція виражається найчастіше у зміні обстановки місця події або приведення її у порядок [5, 27];

11) приховування, що базується на впливі – фізичні або психічні дії, спрямовані проти співучасників, свідків, потерпілих з метою перешкодити повідомленню інформації про злочин або схилити до відмови від давання показань [4, 54];

12) комплекс двох і більше способів приховування злочину (як із однієї групи способів, так і з різних) однієї й тієї ж обставини приховування, який умовно розглядається в контексті приховування злочинів як самостійний спосіб приховування в тих випадках, коли різні дії, що виражають змістовну сторону одного способу приховування, охоплюються єдиним наміром злочинця або реально вчиняються щодо приховування однієї конкретно взятої обставини [6, 43]. Змішані способи приховування злочину – це різні інсценування, спрямовані на приховання події злочину, його слідів, особистості злочинця, окремих обставин шляхом створення штучної картини події. До її змісту входить: знищення слідів або залишення нових, створення фальшивої обстановки або видимості одного стану замість іншого, неправильних уявлень про його деталі.

Способи приховування злочинів мають різну мету, а саме приховати:

- саму подію злочину;
- її злочинний характер;
- участь і зацікавленість у ньому злочинця.

Злочинці застосовують різноманітні способи приховування: знищення слідів на місці події, фальсифікація доказів, інсценування нещасного випадку тощо. Зокрема, під час інсценування самогубства злочинці намагаються створити обстановку нанесення самим постраждалим вогнепальних або інших ушкоджень, навмисно фабрикують сліди або знищують сліди злочину.

Основним фактором, що спонукає злочинця вживати заходів до приховування злочину або окремих його елементів, є бажання уникнути викриття і відповідальності за вчинене. Бажання уникнути відповідальності та покарання може бути обумовлено різними причинами. Іноді злочинця спонукає не тільки страх перед покаранням, а побоювання ганебного розголосу, як трапляється під час вчинення злочинів проти близьких людей або сексуальних злочинів. Приховування злочину з боку потерпілого і свідка можливо: у випадках, коли злочин має ганебний характер, що свідчить про прагнення потерпілого уникнути небажаної участі в кримінальному процесі; коли розкриття злочину погрожує кримінальною відповідальністю самому потерпілому чи свідку; за бажання самим “відновити справедливість”.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, приховування злочину обумовлено як факторами зовнішнього середовища (зовнішній фактор), так і властивостями особистості (внутрішній фактор). До зовнішніх, об’єктивних факторів слід зараховувати: об’єктивні умови зовнішнього середовища – особливості місця й обстановки злочину; умови місця і часу приховування злочину; час вчинення злочину; особливості об’єкта і предмета злочинного посягання; якість і властивість матеріальних об’єктів на місці приховування злочину; наявність знарядь злочину; наявність співучасників тощо. До внутрішніх, суб’єктивних факторів належать: мотив і мета вчинення злочину; наявність у злочинця певних знань, досвіду; психічні властивості (характер, навички, уміння, звички, уява, винахідливість). Приховування злочину обумовлено також способом готування до злочину і способом скоєння злочину, що виступають як об’єктивні фактори у вчинених злочинах. В умисних злочинах, де дії з приховування вживаються після закінчення злочину, а також у злочинах, вчинених з необережності, приховування злочину обумовлено способом вчинення злочину.

Таким чином, приховування злочину треба визначати як діяльність або елемент злочинної діяльності, що становить собою систему об’єктивних і суб’єктивних факторів дійс-

ності, що формуються на всіх стадіях вчинення злочину, реалізація якої спрямована на сліди злочину і злочинця, з метою перешкоджання досудовому розслідуванню.

Список використаних джерел:

1. Овечкин В. А. Расследование преступлений, скрытых инсценировками : учеб. пособие / Овечкин В. А. – Х. : Юрид. ин-т, 1979. – 63 с.
2. Рыбников Б. Б. Проблема сокрытия преступлений и ее место в советской криминалистике / Б. Б. Рыбников // Криминалистический сборник. – Рига, 1972. – С. 412–419.
3. Мудьюгин Г. Н. Построение и проверка версий / Мудьюгин Г. Н., Васильев А. Н., Якубович Н. А. / Планирование расследования преступлений. – М. : Юрид. лит, 1957. – С. 60–85.
4. Великородный П. Г. Криминалистическое понятие способа уклонения от ответственности / П. Г. Великородный // Вопросы борьбы с преступностью. – М. : Юрид. Лит., 1986. – Вып. 44. – С. 77–89.
5. Белкин Р. С. Курс криминалистики / Белкин Р. С. – М. : Юристь. – Т. 1. – 1997. – 408 с.

